

'De hechtingstheorie is veel te weinig bekend'

CONTINU IN DE VECHT- EN VLUCHTMODUS

Interview: Anouk van Westerloo

Kinderen met hechtingsproblemen vertonen vaak moeilijk, onbegrijpelijk en vreemd gedrag. Niet alleen thuis, maar ook in de klas. Hoe herken je een kind met hechtingsproblematiek? En hoe ga je daar als docent mee om? Willem de Jong, auteur en directeur van Gedrag.nu, geeft tips & tricks.

Hoe herken je als leraar of een kind in jouw klas een hechtingsprobleem heeft, of hij kampt met een leer- of gedragsstoornis of zich 'gewoon' vervelend gedraagt?

Kinderen met een echte hechtingsstoornis hebben dusdanig opvallend gedrag dat die al snel in het speciaal onderwijs terecht komen en in de hulpverlening. Maar bij kinderen met hechtingsproblemen, die mildere symptomen hebben, weet de gemiddelde leerkracht het verschil niet te maken met een leer- of gedragsstoornis. Daar worden ze niet voor opgeleid. Er lopen naar mijn mening zelfs heel wat ADHD'ers rond die misschien wel geen ADHD hebben maar een hechtingsprobleem, of een combinatie van beide. Het gaat ook vaak samen. Want ga jij als kersverse ouder maar eens leuk hechten met je baby of peuter die dag en nacht gilt, constant aandacht vraagt of niet wil luisteren. Ik denk dat sommige diagnoses vermijdingsdiagnoses zijn. Een hechtingsprobleem is nou eenmaal

moeilijker te brengen aan ouders. Je krijgt meteen een schuldvraag: waar is het dan fout gegaan?

Als het verschil tussen een gedragsstoornis en hechtingsproblemen zo lastig te vatten is, waarom is het dan toch belangrijk voor een leerkracht om te weten wat er achter het gedrag schuilgaat?

Je moet kennis hebben, weten wat er met een kind aan de hand is, wil je er goed mee om kunnen gaan. Problemen door een verstoorde hechting uiteten zich bijvoorbeeld in boos en opstandig gedrag, maar kinderen kunnen je ook op een ongepaste manier aanklampen of zich juist onzichtbaar maken. Dat laatste moet je niet verwarren met motivatieproblemen. En als een kind zich anti-autoritair gedraagt, dan moet je begrijpen of het een gedragsstoornis is of een angstreactie. Al zou je alleen maar aan leraren meegeven dat vrijwel al het aparte gedrag bij hechtingsproblemen voortkomt uit angst, dan

heb je al een hoop gewonnen. Als je dat begrijpt, ga je namelijk anders met die kinderen om. Dan ga je proberen die angst te dempen. Leraren doen vaak juist het tegenovergestelde. Die gaan het gevecht aan, delen straf uit, gaan er bovenop zitten of denken: 'Ik zal je eronder krijgen'. Maar dat soort kinderen krijg je er niet onder. Je zou na een incident niet aan een kind moeten vragen: 'Waarom doe je dat?' Maar: 'Wat is er met je gebeurd?' Een kind kan namelijk zijn eigen gedrag niet rationaliseren en hij ziet vaak de link helemaal niet tussen zijn gedrag en de ellende die is ontstaan. Maar als je vraagt wat er is gebeurd, dan krijg je een verhaal. Bij dat verhaal krijg je ingangspunten om door te vragen en empathie en begrip te tonen. Zo krijg je connectie in plaats van correctie. Dat wordt nu vaak overgeslagen. Dat snap ik wel in de hectiek van de dag; er moet worden geleerd. Zelfs in een klas vol goed hanteerbare kinderen kom je daar vaak niet aan toe.

Ik begreep uit het boek dat dit soort kinderen op school helemaal niet altijd lastig gedrag vertoont, maar juist super gedreven kan zijn en gericht op de docenten.

Zeker, heel gevoelig en gezellig op school en thuis een drama. Of heel claimend, constant aandacht vragend en bang om uit het zicht te raken van de docent. Dat doen ze uit angst om afgewezen te worden. Vaak lopen die kinderen enorm op hun tenen op school en gaat thuis de emmer leeg. Dan komt de boosheid, dan wordt er gegild en het huis afgebroken. Dat wordt ook niet altijd goed begrepen, door beide partijen, dat het gedrag thuis en op school zo van elkaar kan verschillen. Het hele onderwerp is voor scholen lang een ondergeschoven kindje geweest. De hechtingstheorie is veel te weinig bekend. Dat het kan voorkomen bij adoptiekinderen, pleegkinderen en tehuis kinderen, dat weten de meesten wel. Maar dat andere kinderen ook hechten, daar wordt niet bij stilgestaan. In mijn

lezingen en trainingen aan scholen, focus ik vooral op begrip kweken. Wat doet angst met de hersenen van jonge kinderen? Informatie wordt anders verwerkt. Je staat continu in de vecht- en vluchtmodus. En als je in die staat verkeert, kun je niet meer rationeel nadenken. Dan gebruik je alleen nog een

'VRIJWEL AL HET APARTE GEDRAG KOMT VOORT UIT ANGST'

heel basaal deel van je hersenen, waardoor deze kinderen ook zo moeilijk te bereiken en aan te spreken zijn op hun gedrag. Leerkrachten moeten inzicht krijgen dat een deel van de kinderen in de klas met angst zit en van daaruit gedrag laat zien dat zij soms niet snappen. Denk alleen al aan alle kinderen van gescheiden ouders. Aan kinderen die opgroeien in éénoudergezinnen. Dat zijn er alleen al 670.000. Dat is meestal niet vanaf het begin een bewuste keuze geweest, maar daar is een trauma aan voorafgegaan; een scheiding of een sterfgeval. Het komt veel vaker voor dan je je beseft.

Is het niet heel moeilijk voor een leraar om zijn best te doen voor een kind dat doorgaans helemaal niet aardig of leuk is?

Daarom is het zo van belang dat je weet waaróm het zo is, waarom een kind zo doet en waarom en hoe het jou raakt. Want ze vinden feilloos jouw zwakke plekken, die soms weleens te maken hebben met je eigen hechting. Als je dat als leerkracht doorhebt, ben je al zes stappen verder. Dan kun je het gedrag nog steeds heel storend vinden, en dat kind vervelend, maar dan kun je ermee aan de slag. En ook al moet je een lange adem hebben, je weet dat je iets kunt bereiken. Dan krijg je niet in de lerarenkamer van die scènes: 'Heb je straks 3C? O, vreselijk. Wie heeft dat kind aangenomen, die hoort hier niet!' Dat soort leraren

hebben het al opgegeven. En dat voelen die kinderen ook. Iemand zou eens moeten opstaan en zeggen: 'Weet je wel wat er met dat kind aan de hand is?'

De lijst van symptomen is best even schrikken. Sommige kinderen met hechtingsproblemen hebben geen empathie, pesten, zijn opstandig, raken je precies daar waar het pijn doet. Als je dat zo op een rijtje zet, denk je als leek misschien wel dat we het over kleine psychopaatjes in de dop hebben...

Zo is er ook lang over gedacht. En een aantal kinderen gaan ook die route in. Die verzeilen in de misdaad, prostitutie, loverboy-affaires. Het zijn hypergevoelige *survivors* die overleven ten koste van hun omgeving. Daarnaast zijn de emotionele en relationele vaardigheden vaak heel zwak. Meestal kun je wel tweederde van de kalenderleeftijd aftrekken. Een jongen van vijftien kan zich emotioneel als een vijfjarige gedragen. En toch zie je soms ook wonderbaarlijk herstel door één goede vriendschap die ontstaat, iemand die een coach voor het leven wordt. En ik denk ook dat je altijd die optie open moet houden, anders schrijf je ze al af voordat ze zestien zijn. Zelfs bij kinderen bij wie er echt vanaf heel jong veel is gebeurd (denk aan ernstige mishandeling en misbruik), en bij wie de hersenen anders zijn ontwikkeld, is er zeker veel positief herstel mogelijk. Hun ontwikkeling zal altijd vertraagd blijven en ze zullen nooit honderd procent herstellen, maar met positieve betrouwbare volwassenen om zich heen, die gaan voor het kind, kun je een wereld van verschil maken.

Je schrijft dat het niet de bedoeling is om leerkrachten nóg een extra taak te geven in het onderwijs, want ze moeten al zoveel...

Dat klopt. Je bent als leerkracht geen psycholoog of psychiater, je stelt geen diagnoses, en dat hoeft ook niet. Maar je krijgt wel kinderen met dit soort problemen in je klas, dus daar zul je iets mee moeten. Wat je wel kunt doen is je zorgen kenbaar maken, overleggen met je collega's of zij dezelfde

signalen oppikken bij een kind. Soms kun je een ingang vinden als ouders openheid willen geven. Maar zelfs al gebeurt dat niet, dan moet je als leerkracht de tools hebben om op een juiste manier met zo'n kind om te gaan.

Wat is volgens jou het belangrijkste wat je als leerkracht moet beseffen als je met een kind met hechtingsproblematiek hebt te maken?

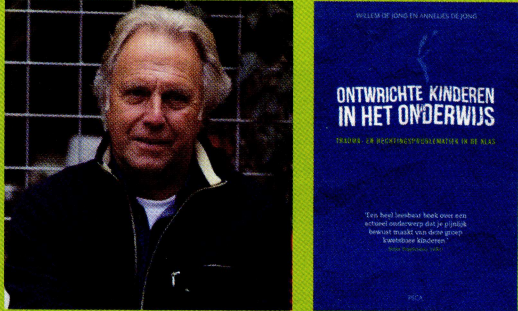
Een kind mag geen controle krijgen over jouw emoties. Anders gebeurt er wat thuis mogelijk ook gebeurt, dat ouders gefrustreerd raken en het niet meer in de hand hebben. Het beste is als je stoicijns blijft, maar dat is het moeilijkste wat er is. Als dat niet dreigt te lukken, moet je even uit de situatie stappen. Dit soort kinderen triggeren datgene wat

'EEN BETROUWBARE LEERKRACHT KAN EEN REDDINGSBOEI ZIJN'

ze bekend is, boosheid, frustratie, en dat raakt ze niet. Als het bekende patroon een keer niet op tafel komt, raken ze in de war. Het controlegevecht is vaak een valkuil voor leerkrachten. Maar in plaats van dat gevecht aan te gaan, kun je zo'n kind beter een taak geven in de klas, proberen het vertrouwen te winnen. Maar je moet niet 'voor-wat-hoort-wat' verwachten, zoals je bij andere kinderen wel doet. Het kan best zo zijn dat je nauwelijks iets terugkrijgt. Als je dat niet van tevoren beseft, kan dat je uitputten. Dan voel je onmacht, frustratie en boosheid omdat je ziet dat niets werkt dat bij andere kinderen wel vanzelfsprekend is.

Je kunt dus vooral proberen om op zijn minst een betrouwbare, consequente volwassene te zijn en een vertrouwenspersoon te worden voor dat kind. Maar dat is ook maar tijdelijk?

Voor de duur van het verblijf op school. Maar voor

Willem de Jong werkte 35 jaar in het speciaal onderwijs. Momenteel is hij werkzaam bij de Instondo Academy, Instituut Mentoris en is hij directeur van Gedrag.nu. Samen met Annelies de Jong, zijn echtgenote, schreef hij *Ontwrichte kinderen in het onderwijs, trauma- en hechtingsproblematiek in de klas*. Annelies de Jong werkt al meer dan dertig jaar in het voortgezet onderwijs. Momenteel is zij werkzaam als decaan, zorgcoördinator en schoolopleider. Met het boek wil het echtpaar onderwijsprofessionals wijzen op de signalen, risico's en gevolgen van hechtingsproblematiek en van de gevolgen die trauma's kunnen hebben op kinderen. Ook geven zij handvatten voor het werken met deze leerlingen.

Op 31 maart geeft Willem een lezing over hechtingsproblematiek voor Balans Rijnland (zie pag. 64).

de kinderen is het vaak de reddingsboei. Die ene leraar kan net genoeg zijn om zich staande te houden. Zelfs die druppels op de gloeiende plaat hebben hun werking. Leraren onderschatten vaak hun invloed. Het feit dat ze een betrouwbare leraar in de klas hebben, betekent dat ze een aantal uren rust hebben en veiligheid. Ze weten dat ze bij iemand terecht kunnen als ze het niet meer zien zitten. Dat zijn zekerheden die ze thuis misschien helemaal niet hebben. Een positieve ervaring heeft altijd invloed. Ze leren dat een volwassene of een groep volwassenen betrouwbaar kan zijn. Dat is iets wat je meegeeft voor de rest van hun leven.